

הטרנספר הסיני | קבוצות אתניות

אניורה טיבטית אוספת מים
למערת ההתבודדות שלה

ע ר ב ב ו מ ש ו ל

מיעוטים בדלניים במערב סין מתקוממים נגד הדיכוי התרבותי והדתי. השלטון הסיני מתמודד עם הבעיה בין השאר בשינוי המאזן הדמוגרפי באזוריהם: מיליוני בני האן, הקבוצה האתנית השלטת בסין, מועברים לאזורי המיעוטים ומשנים לחלוטין את אופיים של חבלי הארץ הללו
כתב וצילם: יותם יעקבסון

שאלו אותו שומרי הגבול, 'כיצד נדע שאתה מנהיג האויגורים בקשגר? מה ביכולתך לעשות?'. הלה ענה להם, 'אני איני יכול לעשות דבר'. 'אם כך', השיבו לו השומרים, 'אתה אכן מנהיג קשגר. בבקשה, אתה רשאי לשוב לסין'."

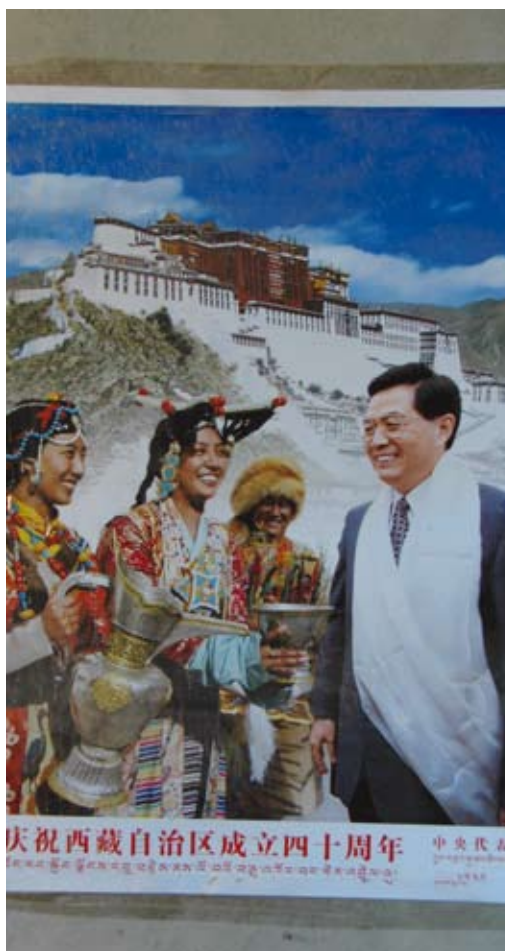
כפי שמעידה הבדיחה המרירה, האויגורים (Uyghur), בני מיעוט מוסלמי במערב סין, אמנם מרגישים חסרי אונים מול השלטון הסיני. אבל גם השלטון הסיני אינו בטוח בשליטתו באזורים המערביים – בחבלים האוטונומיים טיבט (Tibet) ושינג'יאנג (Xinjiang, בסינית: "הטריטוריות הכ" בושות החדשות"), שבו נמצאת העיר קשגר. המ" הומות הקשות שפקדו את החבל הזה, ובעיקר את עיר הבירה אורומצ'י (Ürümqi), מוכיחות זאת. מעריכים שהמהומות בחודש יולי השנה גבו מאות הרוגים משני הצדדים, ולפני כשנה נרצחו בקשגר 16 שוטרים סינים, ככל הנראה על ידי המחותרת הלאומנית האויגורית.

לפני כשנה התחוללו מהומות גדולות גם בלהסה (Lhasa), בירת טיבט, לקראת מעבר מרוץ הלפיד האולימפי בחבל ארץ זה. פרעות קשות התחוללו בשני החבלים גם בשנים עברו, לא אחת במקביל, למשל בראשית שנות ה-90 של המאה הקודמת. מטרתם של שני המיעוטים – האויגורים והטיבטים – היתה ועודנה אחת: להחליש את האחיזה הסינית בחבלי הארץ הללו ולהשיג עצמאות מחודשת.

המחלוקת על העבר

הרקע לסכסוכים בין סין ובין העמים במחור זאת המערביים, האויגורים והטיבטים, ארוך ימים. ראשיתו דווקא באחוה שנדמה כי נשכחה מלב. קשר מיוחד שרר בין הממלכה האויגורית הקדומה (שהתקיימה בערבות הצפונית בין אמצע המאה ה-8 לאמצע המאה ה-9 ושאת שמה אימצו האויגורים בני ימינו) ובין קיסרות סין. ברית זו תרמה רבות לעושרם של עמי הערבה ולביטחונה של סין ואפשרה סחר פתוח שהכניס הון לשתייהן.

גם הסכסוך הטיבטי-סיני ראשיתו בקשרי אחווה. במשך שנים היו הסינים פטרוניה המדיניים של טיבט. דווקא הסינים היו אלה שדרכם הגיע הבורג'הזים אל האזור, המוכר היום כאזור הבודהיסטי ביותר בעולם, והם גם היו אלה שבשנת 1751 השיבו

↑ בעלי משרות מבני האן נוסעים לטיבט ברכבת במחלקה הראשונה א עולי רגל טיבטים בדרכם ללהסה ברכבת א מסילת הרכבת לטיבט צולחת מרחבים פראיים ומתגברת על תווי בלתי אפשרי כמעט ← כפריים טיבטים רבים נדרשים לתלות בביתם כרזות שבהן נראה ראש ממשלת סין לצד נשים טיבטיות שמברכות אותו כמיטב המסורת

"שמע בדיחה", אמר לי מוחמד חברי האויגורי בשונו ממעבר הגבול בין סין לפקיסטן. "שלושה אנשים עומדים במעבר הגבול עם פקיסטן ומבק" שים להיכנס לסין אף שדרכוניהם אבדו. הראשון הוא מראדונה, שמתכעס ואומר, 'אני מראדונה! אני מפורסם בעולם כולו. לא תיתנו לי להיכנס?'. ביקשו השומרים שיוכיח להם זהותו, והוא נטל תפוז והקפיץ אותו 300 פעם מבלי שייפול ולו פעם אחת. השומרים האמינו לו והתירו את כניסתו לסין. הבא בתור היה מייקל ג'קסון. כדי להוכיח את זהותו שר להם משיריו המפורסמים ורקד. השומרים מחאו לו כפיים והניחו לו לחצות את הגבול. הא" חרון היה מנהיג האויגורים בעיר קשגר (Kashgar).

↑ שלט מספרה בשפה
האויגורית בקשגר
ה גברים אויגורים
משחקים שחמט
ה רוכלת מבני האן
בשוק אוכל בקשגר
→ רוכלת אויגורית
בשוק הבדים המתקיים
מדי יום א' בקשגר

– ולעתים, לפחות כשמדובר במשרות ממשלתיות, היא נעשית באמצעות תמריצים פיננסיים ואחרים. מגמת יישוב האזורים המערביים בבני האן היא מדיניות מוצהרת כמעט, גם אם נדיר למצוא מישהו מהצד הסיני שיתייחס אליה במספרים מפורשים. על פי נתונים שפורסמו בסין, במחוז שינג'יאנג חיים היום כשמונה מיליון בני האן, ובכך מספרם כמעט הושווה למספר האויגורים במחוז, העומד על תשעה מיליון. גם בתחומי טיבט האוטונומית (השונה בג' בולותיה מרמת טיבט וקטנה ממנה), טוענים מקור רות בלתי רשמיים, מספרם של בני האן במחוז היום דומה למספר הטיבטים. בעקבות העברת האוכלוסייה גדלה מאוד בשנים

את הדלאי לאמה השביעי אל הכס לאחר שהודח מתפקידו על ידי הכובשים המונגולים (ראו מסע אחר 200, מאי 2008). קשרים כאלה נשמעים בלתי אפשריים בעת המודרנית, בתקופה שבה פעם אחר פעם מתחוללים במחוזות המערביים של סין אירועי דמים המעצימים את השנאה ומלבים את העוינות ואת הניכור.

מ־1933 ועד כיבושי מאו דזה דונג ב־1949 נהנו האויגורים מעצמאות בתחומי מחוז שינג'יאנג, הנקרא על ידי רבים מהם עד היום "טורקמניסטן המזרחית". הטיבטים לעומתם טוענים כי ארצם היתה עצמאית מאז הכרזת העצמאות של הדלאי לאמה ה־13 ב־1913 ועד הכיבוש הסיני ב־1959. ב־1966, שנים מעטות לאחר השתלטות סין על האזורים המערביים, פרצה במדינה מהפכת התרבות שבמהלכה דוכא באכזריות כל סממן דתי־לאומי, והאויגורים והטיבטים סבלו מנחת זרועם של "המ־שמרות האדומים" שאכפו את מדיניות המהפכה. מדיניות זו חלה על סין כולה ופגעה באופן בלתי הפיך גם במורשתם התרבותית והחומרית של בני האן, הקבוצה האתנית השלטת והגדולה ביותר בסין, אלא שהאויגורים והטיבטים רואים בנזקי המהפכה פגיעה ישירה בהם ובמורשתם. ככה זה, אדם ועם קרובים אצל עצמם.

הסינים, מצדם, מציגים מסכת עובדות שונה לחלוטין. לטענתם, שני האזורים היו נתונים לשלטון סיני, גם אם לעתים רופף, זה מאות שנים. עוד הם טוענים כי עשו בעבר והם עושים גם היום לא מעט לשם שמירה על ביטחונם של התושבים ולהצלתם הן משעבוד דתי והן משעבוד פיאודלי לבעלי שררה מקומיים וכי הם דואגים לתנאי דיור ותברואה הור־למים. על כך ישיבו הלאומנים האויגורים והטיבטים "תנו לנו להחליט מה טוב בשבילנו".

פארק שנשועים במקום בתי הלבנים

לסינים ידוע היטב שהזכות ההיסטורית שהם טוענים לה באזורים המערביים אינה מספיקה אם נוכחותם אינה מורגשת בהם. הדרך היעילה ביותר להפגין ריבונות היא על ידי יישובם של בני האן במחוזות הללו. העברת האוכלוסייה נעשית לעתים בכפייה – כשבעלי מקצועות למיניהם או בני יישובים שונים נדרשים לעקור ממקומם ולנדוד מערבה

↑ ארמון פוטאלה בלהסה הוא משכנו המסורתי של הדלאי לאמה. היום שוכן הדלאי למה הגולה בדהרמסלה שבהודו

קים נרחבים מקשגר העתיקה, כולל חומות הענק העתיקות שחבקו אותה ומנעו יצירת רצף בינה ובין חלקיה החדשים, הסיניים, של העיר. על קטע חומה קטן שנשאר לפליטה הוצב גלגל ענק של פארק שעשועים מודרני. רוב בתי הלבנים הקדומים נהרסו, והמעט שנותר הוקף בהדרגה בחומה והוסב לאתר מורשת שהכניסה אליו בתשלום.

סביבותיו של המסגד הראשי איד קא (Id Kah), הניצב בלב העיר העתיקה, הוסבו למרכז קניות מודרני בעל ניחוח "אלף לילה ולילה" מלאכותי. כיפותיו המסוגגנות, המוארות בלילה, מעוררות את התפעלות התיירים שכבר לא יזכו להכיר את מרא-הו הקדום של האזור והם מתפעלים מ"אותנטיות" מפלסטיק. הולך ופוחת מספרם של חרשי הנחושת, האופים, מוכרי הביצים בסלים קלועים של ענפי ערבה דקים, בתי שיי (תה) והגברים המשחקים שח-מט, ואני תוהה בתוך כמה זמן יימחה כליל צביונה המיוחד של העיר המפעימה הזאת.

הרגע שבו החלה קשגר להשתנות לבלי הכר – הן מבחינת הרכב אוכלוסייתה והן מבחינת גודל העיר והמראה שלה – היה בשנת 1999, עם חנוכתה של מסילת הרכבת המגיעה לעיר. סין הקדישה מא-

האחרונות אוכלוסייתן של קשגר ושל ערים אחרות במחוז שינג'יאנג, בהן אורומצ'י וטורפן (Turpan), ובמחוז טיבט, כמו להסה ושיגאצה (Shigatse). קשגר, השוכנת על פלגי מים שמקורם בהרי פמיר (Pamir), היתה אחת הערים הציוריות והמרתקות ביותר בסין כולה. בתי הלבנים שבה בנויים בסגנון אפגני קדום. עד לאחרונה היה המהלך בסמטאותיה עשוי להי-תקל בעגלות עץ רתומות לבהמות וברוכלים שנשאו מרכולתם על גבם וקראו בקול לכל דורש. התושבים היו מכונסים בחצרותיהם המטופחות, שאלהן היה אפשר להציץ מבעד לפישפש המחבר את התא המ-שפחתי עם הרחוב, או משקיפים ממרומי גג שעליו באופן מסורתי הונחו מיטות העץ – הרחק מאימת היתושים וקרוב יותר לרוח הערב המנשבת. רבים מהתושבים נהגו להלך בתלבושת המסורתית ועסקו בשלל מלאכות מסורתיות – מחקלאות ורעיית עדרים ועד חרשות ברזל ונגרות.

קשגר היתה אפופה ניחוח קדום, המחיה את התחושה של תחנה חשובה על דרכי הסחר המרכז אסייתיות. "היתה", אני אומר, משום שלמרבה הצער המראות הללו הולכים ונעלמים. מדי שנה אני זוכה לראות פחות מהם. בשנים האחרונות הוחרבו חל-

↑ קשגר המודרנית.
שדרות רחבות וישרות,
בנייה מודרנית וערבוביה
של אויגורים ובני האן.
אופייה המסורתי של
קשגר הולך ונעלם

אוכלוסייה עוינת

ערים נוספות במחוזות המערביים משנות את פניהן, בהן אורומצ'י, טורפן, קוצ'ה וקורלה. שדרות אספלט ישרות קווים הולכות ונסללות. משני עברי-הן מוקמים רבי קומות מצופים אריחי חרסינה לבנה שכמו מאחידים את סין ממזרח ועד מערב. שלטי חוצות מהבהבים בכל שעות היממה גודשים את הרחובות. חנויות מודרניות שוקקות קונים – סינים, אויגורים וטיבטים כאחד. לכולם, כמעט בלי יוצא מן הכלל, יש היום טלפון סלולרי.

כשיצאנו מהמלון ביקש מוחמד להפקיד את מפתח החדר בדלפק הקבלה. "שמור אותו בעצמך, אויגורי", ענתה לו פקידת הקבלה במתק שפתיים אירוני. היה קשה לרסן את התפרצות החימה שלו. היחסים בין בני האן לאויגורים מורכבים: אזורי המגורים נפרדים כמעט לחלוטין והצדדים מנעיים מנישואי תערובת. בכל הקשור למסחר ולהתנהלות עסקית היחסים מבוססים על גישת כבדהו וחשדהו, אך מתחת לפני השטח שוררת איבה סמויה שלע-תים הופכת גלויה.

בשולי נווה המדבר קשגר ניצב המאוזוליאום המפואר של אפאק חוג'ה, שהיה אחד המושלים

מציים הנדסיים ואנושיים אדירים כדי להקים שתי זרועות ארוכות הנמתחות מתוך סבך המסילות הצפוף שבמזרח סין ובמרכזה הרחק אל מערבה. המסילה המוליכה לקשגר דרך מדבר טקלמקאן (Taklamakan) הלוהט היא הזרוע הראשונה, ועור-בדי הרכבת מתמודדים תדיר מול החולות הנוודים המאיימים לכסות את המסילה.

הזרוע השנייה – מסילת הרכבת לטיבט – נחנכה בקיץ 2006, לאחר שהמהנדסים התמודדו בהצלחה עם הקמת מסילה על קרקע בלתי יציבה וחציבת מנהרה ארוכה בתוך גוש קרח תת-קרקעי (ראו מסע אחר 183, דצמבר 2006). מאז הקמת מסילת הברזל השתנה לחלוטין מראה של להסה, יעדה הסופי של הרכבת. רובע בארקור (Barkhor) העתיק נבלע בתוך טבעות הולכות ומתרחבות של שדרות מצט-לבות ששועט בהן צי הולך וגדל של מכוניות מודר-ניות. בתי מידות מצופי זכוכית המוקמים בזה אחר זה מתריסים כנגד הוד הקדומים של ארמון פוטאלה (Potala), משכנו המסורתי של הדלאי לאמה, הניצב בעיבורה של העיר. מאז הקמת המסילה אפשר לייצא בנקל את מחצביה הרבים של טיבט ומכרות למיניהם מוקמים בזה אחר זה.

האזוריים במאה ה-17 ועמד בקשרים טובים עם השלטון הסיני. מבנה הקבר הגדול מאכלס בתוכו קברים נוספים, אחד המוכרים והמעניינים שבהם הוא קבר נכדתו של אפאק חוג'ה, איפרהאן, הקרויה בסינית שיאנג פי, שפירושו "בת הלוויה הריחנית". עם כניסתנו למאוזוליאום הצביע מוחמד על הקבר המוסתר. "על הנסיכה האויגורית היפה נכפה להיות פילגשו של הקיסר צ'יאן לונג והיא נלקחה מכאן לעיר האסורה בבייג'ין. היא לא נענתה לקיסר, וכי עבור שנתיים נאלצה לחנוק את עצמה בלחץ אמו", סיפר גואה במרירות. "הקיסר ביקש לקברה באחור זתו, אולם גופתה נגנבה בחשאי. 120 איש הקדישו שלוש שנים לשם השבת ארונה לקשגר, המקום שבו ביקשה משפחתה לקבור אותה", חתם מוחמד בכעס מהול בגאווה והצביע על האפריון שבו נישא לפי המסורת הארון.

בביקור אחר באתר, עם מכר סיני תושב קשגר, הוא הסב את תשומת לבי לעובדה שסינים רבים באים למקום כדי לחלוק כבוד לנסיכה מעל קברה. "למה?", שאלתי בתמיהה, הרי היא היתה אויגורית. "כי הקבר הזה הוא סמל לאהבה בין שני העמים", השיב ללא היסוס. "רק בשם הקרבה לאויגורים נטל הקיסר צ'יאן לונג את הנסיכה כפילגש קרובה, וחרף אהבתו הגדולה אליה הותר להביאה לקבורה כאן, הרחק ממנו", סיכם.

חורבן או שיפור בתנאים?

בדרך כלל מציגים הסינים את השינויים הדמוגרפיים ואת הנוכחות הכבדה של כוחות הביטחון במחוזות המערביים כאמצעים שנועדו להבטיח את שלום הציבור. את מה שהאויגורים מציגים כחורבנה של קשגר מציגים הסינים כשיפור בתנאי החיים ובסניטציה. את ביטול מעמד הרם של הנזירים הטיבטים והפיכתו של הדלאי לאמה לדמות בלתי חוקית הם שבים ומציגים כגאולתו של העם הטיבטי טי משלטון תיאוקרטי אכזרי, שדאג לטיפוח עילית אנשיו על חשבון העם שנאנק תחת קשיי הקיום היומיומיים. בחינה היסטורית מעידה כי אכן אלה היו פני הדברים, וזו גם הסיבה שאויגורים וטיבטים רבים מקבלים בשלווה ובהשלמה את השלטון הסיני על כל גחמותיו. עם זאת, בקרב שני המיעוטים הללו (וגם בקרב בני מיעוטים קטנים יותר בסין) קיימות תנועות חופש המתקוממות נגד ההאחדה שהשלטון הסיני מבקש ליצור ומתנגדות בכל דרך לדיכוי התרבותי והדתי ולטשטוש עקבות המסורת. מכיוון שהשמעת עמדות כאלה אסורה על פי חוק, אין להם דרך אחרת אלא לרדת למחתרת ומדי

פעם להשמיע את קולם באמצעים אלימים. וכמו באירועים שקדמו לפתיחת האולימפיאדה ובחודש יולי האחרון, לעתים ההתפרצות המונית וגורפת. אז היא סוחפת אחריה רבים שבימים אחרים שומרים על שתיקה מתוך פחד.

ברכבת השועטת בין קשגר לאורומצ'י אני מתבונן מבעד לחלון ומוחמד נועץ מרפק בבתני. בדיחה נוספת בפיו: "בריטי, יפני, אויגורי וסיני נסעו ברכבת מאורומצ'י לקשגר וחלקו את אותו התא. הבריטי נרדם, וכשהתעורר גילה כי כובעו היפה נשמט לרצפה, נמעך והתלכלך. ברוגז מסוים השליך את הכובע מהחלון ואמר, 'לבריטי זו אינה אבדה גדולה'. היפני הוציא מכיסו את מכשיר הרדיו הקטן שהביא עמו, אבל גילה שהרדיו התקלקל. הוא השליך אותו מהחלון ואמר, 'ביפן, ארצות, יש שפע מכשירים'. לקח האויגורי את הסיני, השליכו מחלון הרכבת ואמר, 'לנו יש די והותר מאלה'". הוא צחק. אני לא צחק. מבטי חוזר אל הנוף שנעשה בינתיים צחיח ואפור, ללא זכר לעשב שנראה רק עתה. מלבה הכאוב של אסיה אני מפליג בלבי אל קצותיה המערביים וחושב כמה כאורבות הן שנאות עמים וכמה מורכבת האמת. ©

יוטם יעקסון - מורה דרך בארץ ולאורך נתיבי הסחר הקדומים באסיה, במערב סין. מלמד ומרצה במוסדות שונים, כותב ומצלם yotam.jac@gmail.com

